

3. L. N. Tolsztoj: uo. 53. kötet, 168. l.
4. Váradi-Sternberg János: Tolsztoj és Magyarország. In Váradi-Sternberg János: Utak, találkozások, emberek. Uzsgorod—Budapest, 1974. 202—280. l.
5. L. N. Tolsztoj: uo., 86. kötet, 79. l.
6. L. N. Tolsztoj: uo., 70. kötet, 95. l.
7. L. N. Tolsztoj: uo., 36. kötet, 255. l.
8. L. N. Tolsztoj: uo., 55. kötet, 191. l.
9. L. N. Tolsztoj: uo., 35. kötet, 548. l.
10. L. N. Tolsztoj: uo., 35. kötet, 551. l.
11. L. N. Tolsztoj: uo., 37. kötet, 187. l. és 78. kötet, 145. l.
12. Waldhauser István: Tolstoinál. In. Tolsztoj-Emlékkönyv, szerk. Tóbiás Áron, Bp., 1962. 47. l.
13. Erről lásd. Váradi-Sternberg János: Herzen és a magyar szabadságmozgalmak, uo. 122—154. l.
14. N. N. Guszev: Gercen i Tolsztoj, in Literaturnoje naszledszto, 41—42. kötet, Moszkva, 1941., 490—525. l.
15. Erről lásd: L. N. Tolsztoj: uo. 42. kötet, 470. l.
16. L. N. Tolsztoj: uo., 42. kötet, 292. l.
17. Lásd L. N. Tolsztoj: uo., 30. kötet, 62—68. l.
18. L. N. Tolsztoj: uo., 2. kötet, 170. l.
19. L. N. Tolsztoj: uo., 60. kötet, 435. l.
20. L. N. Tolsztoj: uo., 47. kötet, 406. l.
21. L. N. Tolsztoj: uo., 51. kötet, 203. l.
22. L. N. Tolsztoj: uo., 52. kötet, 324. l.
23. L. N. Tolsztoj: uo., 63. kötet, 279. l.
24. L. N. Tolsztoj: uo., 30. kötet, 165. l.
25. J. I. Milstejn: Liszt, Bp., 1965. I. köt. 304—381. l.
26. J. I. Milstejn: uo., 112—118. l.
27. L. N. Tolsztoj: uo., 42. kötet, 160—165. l.
28. L. N. Tolsztoj: uo., 58. kötet, 322. l.
29. L. N. Tolsztoj: uo., 30. kötet, 144., 252., 267., 380. l.
30. L. N. Tolsztoj: uo., 85. kötet, 126. l.

Interjúk Lev Tolsztojjal

Attól a naptól fogva, hogy a Novoje Vremja című lap 1890-es évfolyamát átnézve véletlenül rábukkantam A. Molcsanov Lev Tolsztojjal készített s a Tolsztoj-kutatók előtt ismeretlen interjújára, 25 év telt el. Akkor, emlékszem, arra gondoltam: mi lenne, ha e műfaj újabb anyagait kutatnám fel a régi újságokban? Ha szerencsém lesz, előkerül még néhány ugyanilyen interjú — néhány friss forrás, váratlan adalék a Tolsztoj-életrajzkutatás számára. Azóta önkéntes segítőtársaimmal a régi újságok több tucatnyi évfolyamát lapoztuk át, vaskos dossziékat tanulmányoztunk át az 1890—1910 között összegyűjtött lapkivágásokból, amelyeket a Tolsztoj Múzeum könyvtárában őriznek. S az eredmény: több mint kétszáz olyan interjút és írókkal történt találkozásokról készült riportot találtunk, amelyek a nagy író életében jelentek meg az újságokban, folyóiratokban. Ebből a 107 leghitelesebb, legtartalmasabb bekerül a Szovremennik Kiadó gondozásában megjelenő könyvbe.

Tolsztoj irodalmi örökségét nálunk különös gonddal gyűjtik és magyarázzák. Irodalmunk bálványának minden sorát nyilvántartják a Tolsztoj-kutatók. Tolsztoj tanulmányozása szempontjából nagy jelentőségük van a hozzá közelálló személyek — Sz. A. Tolsztoj, N. N. Guszeva, D. P. Makovickij —

naplóinak is. Több ízben adtak ki memoárgyűjteményt is Tolsztojról. Milyen helyet foglalnak el közöttük Tolsztoj interjúi?

A politikai vagy irodalmi körök legjelentősebb képviselőivel készült sajtó-interjúk csak a múlt század utolsó negyedében váltak mindennapossá Oroszországban. Léteztek újságok Puskin, Gogol, Lermontov idejében is, de eszébe sem jutott senkinek, hogy őket meginterjúvolja. Nem adott interjút újságnak Dosztojevszkij és Nyekraszov sem. Maga ez a forma nem nyert létjogosultságot, nem olyannak látszott, amely általános érdeklődésre tarthat számot. A nyolcvanas évek második felétől azonban az orosz újságok lapjain kezd utat törni magának az íróval készített színes interjú, az íróval történt találkozásról szóló beszámoló, s a meginterjúvoltak közül, természetesen, Lev Tolsztoj volt az első. A „Jasznaja Poljana-i remete”, az író, a filozófus, a szenvedélyes tiltakozó alakja évről évre nőtt az olvasó Oroszország szemében.

1891-ben N. N. Sztrahov ezt írta „Hírek L. N. Tolsztojról” című cikkében: „Hogy mit írnak és hogyan élnek Jasznaja Poljanában, az újságok az erről szóló legparányibb híradásokat is egy lapon közlik azokkal a legfinomabb ínyencségekkel, amelyekkel olvasóikat traktálják, azaz a politikai hírekkel, a tűzvészekkel és földrengésekkel, a botrányokkal és öngyilkosságokkal... Voltaire óta talán nem is volt író, aki ilyen erős hatást gyakorolt volna kortársaira.”

Valóban, 1885-ben például úgy sereglettek Jasznaja Poljanába a zarándokok, akik látni akarták az írot és beszélni kívántak vele, mint annak idején Ferneybe Voltaire-hez. A teleket Tolsztoj rendszerint Moszkvában töltötte, s a kis Dolgo-Hamovnyicseszkij utcában levő házát ilyenkor ostrom alá vették az orosz és külföldi laptudósítók, a Háború és béke rajongói, filozófiájának új követői, meg a pusztá kíváncsiskodók. Diákok, tanfolyam-hallgatók, gyári munkások, tanítók, szektások, távoli kormányzóságok parasztjai, papnövendékek, riporterek, papok, színészek, tudósok, zenészek, művészek, orvosok, jogászok, iparosok voltak a vendégei között. Házának ajtaja mindig tárva volt, senkinek sem tiltotta meg, hogy átlépje a küszöbét — még csak előzetes ajánlásra sem volt szükség, hogy valaki bejuthasson hozzá.

A Tolsztojjal történt találkozástól, az író személyiségétől, szavainak rabul ejtő nyíltságától lenyűgözve sok látogatója igyekezett röpké megfigyeléseit jegyzetekben megörökíteni (a hivatásos újságírókról nem is beszélve), amelyeket aztán közkinccsé tettek az újságok.

A nyomtatásban megjelent anyagok mennyiségéből fogalmat alkothatunk az író Oroszországra és az egész világra kiterjedő, egyre növekvő hírnevéről. Eleinte évenként egy-két Tolsztoj-interjú lát napvilágot, később havonta, majd szinte hetente megkeresik az újságírók. 1908—1909-ben pedig mintha már minden lépését követnék a laptudósítók. A moszkvai, pétervári, ogyesszai és más orosz lapok képviselőin kívül megfordultak nála Anglia, Franciaország, Amerika és más országok tudósítói is.

Tolsztoj senkinek sem adott a szó mai értelmében vett „kérdés-felelet” formájú interjút. Viszont szívesen folytatott kötetlen beszélgetést, és nem tért ki azoknak a kérdéseknek a magyarázata elől, amelyek a vendéget érdekelték: a beszélgetés élénken és fesztelenül folyt.

Azokban a beszélgetésekben, amelyeket Jasznaja Poljanában folytatott a vendégeivel — köztük hivatásos újságírókkal is —, Tolsztoj a kérdések széles körét érintette, lényegében mindazt, ami abban a pillanatban őt magát izgatta, vagy megfelelt a beszélgetőtársak érdeklődésének: az irodalmi, művészeti újdonságokról, a mindennapi olvasmányokról ugyanolyan szenvedélyességgel

tárgyalt, akár a politika és a tudomány újdonságairól, a vallási és filozófiai kérdésekről.

A tudósítás vagy az interjú műfaja, természetesen, ezekben a viszonylatokban sem mentes a szubjektív színezettől, egészében véve mégis megbízhatóbb forrás, mint az íróról szóló visszaemlékezések többsége. A körülmények és a beszélgetés lényegét rendszerint hívebben, pontosabban visszaadja. De hát hogyan is lehetne másképp? A ceruzával és nőtesszel felszerelt tudósító rendszerint színes feljegyzést készít, vagy legrosszabb esetben friss benyomás alapján örökíti meg a beszélgetést. Aznap vagy másnap még nem nagy fáradtságba kerül felidézni a beszélgetés részleteit és egész menetét szóról szóra, amíg a híressé lett kortárs tíz vagy húsz év múlva — visszaemlékezésekben — felidézett egyenes beszéde erőltetett benyomást kelt.

Ezenkívül az interjút kérő akaratlanul utólagos felelősséget érez: interjújának „hőse” mindig elolvashatja az újságközleményt, és élesen kikelhet az esetleges pontatlanságok ellen. Tolsztoj leveleiben, naplóiban, titkárainak feljegyzéseiben találunk utalásokat arról, hogy az író gyakran elolvasta vagy átfutotta, amit az újságokban róla írtak. Előfordult, hogy kijavította, vagy ellenkezőleg, megerősítette a nála járt újságíró.

Az emlékiratíró nélküli ezt az erkölcsi kordát. Emlékiratait annak a halála után írja meg, akivel foglalkozik. A legtartalmasabb interjúk — ellentétben a visszaemlékezésekkel — bizonyára ezért még az író műveibe is bekerülhetnek. Így I. A. Bunyin kilenckötetes Összes műveinek Mellékletében helyet kaptak az író újságinterjúi is.

Tolsztoj szavait, természetesen, nem mindig idézik fel hűen a sajtóban. Egyes esetekben az újságírók, főleg a sekélyes „bulvárlapok” munkatársai hajlamosak voltak szenzációs elemekkel tarkítani Tolsztojról szóló híradásaikat, egyes közleményeik olyannyira eltúlzottak és kétesek, hogy ennek az anyagnak a gondos válogatása, ellenőrzése és magyarázata egyszerűen elengedhetetlen. Az interjúra rányomja bélyegét az interjút kérő egyénisége, saját célja, előítélete, a kérdések feltevésének módja, a nyilatkozat stílusa. Nemhiába jegyezte meg egyszer Tolsztoj, hogy ha okos emberrel társalogsz — okosodsz, ha butával — butulsz...

Persze, előfordul az ellenkezője is: a Jasznaja Poljanába nemegyszer el látogató tudósítók között akadtak néhányan, akik kivívták Tolsztoj szakmai és emberi bizalmát. Ilyenek voltak: Sz. P. Szpiro a Russzkoje Szlovótól, J. D. Beljajev a Novoje Vremjától, és mások. Tolsztoj néha — s nem is olyan ritkán — gondosan elolvasta az előzetes megtekintésre megküldött interjú hasáblevonatát.

A Tolsztoj-interjúk olvasásakor az olvasót, aki kevéssé ismeri a nagy író ellentmondásokkal teli, paradox és zseniális gondolkodásmódját, sok minden meghökkenetheti. Tolsztoj, aki ellensége volt mindenféle banális és intellektuális divatnak, egyszerűen, világosan, a józan és gyors felfogású észre alapozva beszélt.

Az interjút kérő megkérdi: „Mi a boldogság?” Tolsztoj válasza:

„Az ember eleinte állat módjára él... Mindegy neki, ahogy esik, úgy puffan. De elkövetkeznek azok az évek, amikor elkezd elemezni tetteit és az életét, s ha ezekben a percekben képes gondolkodni, kész gondolkodni és akarja keresni az igazságot, akkor egyáltalán nem kell hirtelen jobbra átöt vagy balra átöt vennie, nem kell reményvesztettnek lennie, csupán helyre kell állítani a fogalmat: az ember boldogságának nem a semmittevés, hanem a munka a nélkülözhetetlen feltétele; hogy az ember képtelen nem dolgozni,

s hogy a tétlenség nyomasztó és unalmas. Meg kell szabadulni attól az előítélettől, hogy ott a boldogság, ahol a felváltatlan rubel, s át kell hatnia az embert annak a meggyőződésnek, hogy nem a rubel menti meg, s hogy csak a munkásember érdemli meg az élelmet, s csak azt fogják táplálni. A földolog pedig: kifejleszteni magunkban a szeretetet. S miközben megvilágítjuk magunknak az utat és haladunk rajta, azt kell kívánnunk felebarátunknak, amit magunknak kívánunk.” (Petyerburgszkaja Gazeta, 1896.)

Egy másik újságíró az 1897 elején Péterváron megalakított Orosz Írók Kölcsönös Segélynyújtási Szövetsége felől kérdezi Tolsztojt.

„A nálunk létrejött írószövetségről kérdi a véleményemet? Itt kétfajta vélemény nem létezhet. A szövetség — az egység jelképe. Az emberek közötti egység általában, az írók közötti viszont különösen, szerfölött és régóta kívánatos. Az írók közötti nézeteltérés az olvasók között is nézeteltérést szül. Nemcsak írócsoportok jönnek létre, de olvasócsoportok is. Ha ez a szűletőben levő írószövetség teljes mértékben olyan lesz, amilyenek minden becsületes és tisztességes szövetségnek lennie kell, akkor nincs más hátra, mint sok sikert kívánni neki.” (Petyerburgszkaja Gazeta, 1897.)

Egy látogatónak, aki azt kérdezi, honnan várható az élet megújulása, Tolsztoj így válaszol:

„Induljon ki magából. Az életben nem létezik senki és semmi erősebb az embernél, amikor az szabad és erős akar lenni. Csak meg kell értenie, hogy senki és semmi sem erősebb nála. S ha ezt megértette, senki és semmi nem akadályozza, nem köti... Önmaga lenni, a maga módján hinni és gondolkodni az embernek — hát lehetetlen lenne ez bármilyen körülmények, bármilyen feltételek mellett is?” (Ogyesszkije Novosztji, 1903.)

Arra a kérdésre, mi az igazi művész sajátsága, ezt válaszolja:

„Miert nem érti meg néhány kortárs író, hogy minden egyes szépirodalmi mű elengedhetetlen feltétele a mértéktartás érzéke, a művészi ütemérzék. Micsoda bosszúság, ha az ember egy pillanatra elszakad a környezetétől, elszáll az ábrándok világába, s akkor valami hamis hang hirtelen fejbe kölintja — és oda az egész ígézet. És az már vissza nem hozható.” (Ruszszojke Szlovo, 1908.)

Tolsztojt kérdezzgetik, s a válaszai gyakran kiélezett tételekké, meglepő aforizmákká rendeződnek.

A *háborúról*: „Rettenetes ez. Hogy az emberek mennyire nem fogják fel a saját érdekeiket. Milyen kegyetlenek még az emberek. A háború — irtózat. Miféle érdekek szolgálhatnak mentségül a gyilkosságra?” (Vosztocsnoje Obozrenyje, 1903.)

A *gyerekekről*: „A gyerekeket az igazságra kell tanítani és nem szabad elfelejteni, hogy a gyermek minden felnőttél közelebb van az igazság és a jóság eszményéhez. Ezért mindenekelőtt tisztességesen kell élnie mindenkinek, hogy a saját életével jó példát mutasson a gyerekeknek.” (Ruszszojke Szlovo, 1908.)

Az *iszákoságról*: „Valahányszor iszákos embert látok, mindig az az érzésem, hogy éles fegyverrel játszik, amivel bármelyik pillanatban megvághatja magát. A részeg ember sok olyan dolgot elkövet, amit józanul sohasem követne el.” (Szmolenszkij Vesztnyik, 1900.)

A *nevelésről*: „Most is azt mondom, hogy boldog emberiséget teremteni csak úgy lehetséges, ha szeretjük a gyermeket, ha igazságosan bánunk a gyermeki lélekkel. Ezért tartom én az élet összes olyan kérdései közül, amelyek az embereket izgatják, a legfontosabbnak, az egész világot érintőnek — a gyerekek nevelését... (Ruszszojke Szlovo, 1908.)

Az újságíró felelősségéről: „Az iszákosságot meg lehet bocsátani, a házasságtörést, sőt még a gyilkosságot is... A szó megcsalásánál azonban nincs nagyobb bűn.” (Rannyeje Utro, 1909.)

S, természetesen, különös bizalommal hallgatják a látogatói, amikor a tőle megszokott szigorú igényességgel a *művészetről*, az *irodalomról* beszél.

„Manapság olyan sok az író, mindenki író akar lenni!... Biztos vagyok benne, hogy a postámban, amely az imént érkezett, van néhány levél a kezdő íróktól. Kérlek, hogy olvassák el, adják ki őket... De az irodalomban való megnyilatkozással is úgy legyünk, mint a szigorú erkölcs betartásával: csak akkor kerüljön rá sor, amikor elkerülhetetlenné válik. Szerintem az írónak ahhoz kell nyúlnia, amit előtte nem írtak meg, vagy nem mutattak be. Hogyan kezdtem írni én? A Gyermekkorra gondolok... Szóval, amikor a Gyermekkort írtam, úgy rémlett, hogy énelőttem még senki sem érezte és nem ábrázolta úgy a gyermekkor minden gyönyörűségét és költőiségét.” (Ruszszkije Vedomosztyi, 1908.)

„...A versek csak akkor versek, ha azokat nem lehet visszaadni prózában anélkül, hogy szépségüket és kifejező erejüket el ne torzítanánk. Mert amikor az ember prózában gondolkodik és érez, de versben fejezi ki magát, az csapnivaló, teljesen rossz.

Itt van Tyutsev — mondja Lev Nyikolajevics és szinte tűzbe jön. — Ismertem őt személyesen. Kis öregember volt. Sokkal jobban beszélt franciául, mint oroszul. De kicsoda verseket írt!” (Ruszszkije Szlovo, 1910.)

A fordításokról: „A fordítás nem egyéb, mint a szőnyeg fonákja, de nekem úgy rémlik, hogy a nagy művek a fordításban is megőrzik értékeiket.” (Ruszszkije Vedomosztyi, 1904.)

Kuprinról: „A fiatalok közül én Kuprint tartom a legtehetségesebbnek. Remek iskola, abszolút tárgyilagosság. Nagyon jó képet fest a kaszárniai életéről. A Párbaj terjengős, hosszadalmas, de a kis elbeszélései nagy gyönyörűséget szereztek nekem.” (Petyerburgszkaja Gazeta, 1907.)

A Tolsztojjal készített, feledésbe merült interjúk, a vele folytatott beszélgetések segítenek tisztázni az értesülések, tények, dátumok sokaságát, kiegészíteni az író élete, munkássága „krónikájának” kanavaszát. Emellett a röpké hírlapi anyagok összességükben megteremtik az író eleven alakját is. Körül vagyunk véve Tolsztoj szavakból alkotott portréival, amelyek ugyan különböző éleslátással és hozzáértéssel készültek, de a benyomás kézzelfoghatósága értékessé teszi őket.

„Majdnem parasztnak ábrázolják, pedig intelligens arca van; a szakálla sem ér övig. Egy magas, sovány, ráncos és beteges arcú, fehér szakállú öregember állt előttem. De a szemek — ebben az öreg arcban a szemek tökéletesen fiatalok.” (Ruszszkij Lisztok, 1900.)

„...Az erkélyen feltűnt egy teljesen otthoniasan öltözött szikár kis öregember... Testmozgása gyors, fürge; a beszéde tökéletesen érthető, a hangjában semmi rekedtség...” (Ogyeszszkije Novosztyi, 1903.)

„A portréfestők helytelenül ábrázolják. Ha ránézünk, nem vesszük észre sem azt a szakállt, amit oly gondosan megrajzolnak a művészek, sem a sajátos dudoros homlokot, sem a szigorú arckifejezést... Csak a szemeit: a nem nagy, kerek és — ebben van a különlegességük — tökéletesen sima és egyszínű, csillogó szemeket; mintha egy erős fényforrásba nézne az ember...” (Rusz, 1904.)

„...Lev Nyikolajevics természetem nem nagy, de nagy természetű ember benyomását kelti.” (Petyerburgszkaja Gazeta, 1907.)

Sok visszaemlékezés megjegyzi, és már bizonyos fokig közhellyé vált, hogy „egyetlen portré sem adja vissza” Tolsztoj arckifejezését, szeme tükrét. Mért van az, hogy külsejét a művészek — köztük igen tehetségesek — is, meg az emlékiratírók — köztük nagyon szavahihetők — is különféleképpen rajzolják meg? Arca szemmel láthatóan élénk, gyakran változott egy nap folyamán, egy óra alatt, arról már nem is beszélve, mennyire megváltoztatták az évek. Akárcsak a major külsejét, a ház berendezését: a meghitt lakásban minden eleven; a dolgok elvesznek, elavulnak, újakra cserélődnek, eltűnnek, mintha a föld nyelte volna el őket. Még a legkonzervatívabb életmódnál is végbemegy a berendezésnek, a kis „lakókörnyezetnek” ez a megváltozása.

A Tolsztoj-korabeli újságok riportjaiban az „elmúló természet” pillanatfelvételeit örökítették meg számunkra: rajzokat Tolsztojék udvarházának és városi házának mindennapi életéből, a berendezés és a környezet vonásait, magának Lev Nyikolajevicsnek a ruházatát, a járását, a külsejét az élet különböző pillanataiban.

Számításba kell venni még az első benyomás erejét is. Azok az emberek, akik nap mint nap a környezetében voltak, mint Szofja Andrejevna, a gyerekek, a titkárok és a háziorvos, megszokták, sok mindent nem vettek észre és nem jegyezték fel, egyszerűen a benyomás megszokottsága miatt. Nem jutott eszükbe minden esetben feljegyezni, mibe öltözött Tolsztoj, mit evett, hogy nézett ki ezen vagy azon a hétköznapon. A véletlen jövevény számára viszont mindez jelentőségteljes volt, felfokozott figyelmé százszorosára erősített fel mindent: mindjárt meglátja Tolsztojt!

Beszélgetnek Tolsztojjal Dantéről és Heinéről, Herzenről és Puskinről, Beethovenről és Haydnról, a háborúkról, a Dumáról, a földről, a parasztokról, január 9-ről és a csuzimai vereségről, a sportról, a moziról, a repülőgépekről, a népi iskolákról, a vegetáriánus eledelekről, a földiepertearól, a miniszterekről, az orvosokról, az elmebetegekről, a vadászatról, Szibériáról és a vasútról... S bár az interjú kérők és alkalmi látogatók egyes beszámolóit pontatlanok, hiányosak, benyomásaik elszigeteltek és subjektívek, a nagy beszélgetőtársról alkotott sok-sok véleményt egybevetve kirajzolódik Tolsztoj egyedülálló alakja. A filmszalag mozdulatlan filmkockáiból — számuk alig éri el másodpercenként a 24-et — jön létre így a szemmel érzékelhető mozgás; életre kel a kép.

A Tolsztojjal készített interjúk, a róla szóló tudósítások nemcsak azért érdekesek, mert tárgyilagosan újat tudunk meg az íróról, s hogy mely szavait halljuk, hanem azért is, mert megtudjuk, hogyan értették meg őt kortársai, milyen helyet foglalt el tudatukban. Tolsztoj a 20. század elejére, és még életében, legendává vált. Az orosz társadalom és a művelt világ szemében összehasonlíthatatlanul nagy volt, mint író pedig egyenesen a legkiemelkedőbb.

Egyesek számára egy új vallás apostola, mások számára az orosz élet összes fekélyét kíméletlenül leleplező mintaképe, a lelkiismeret és a szó hatalmának nem hivatalos megtestesítője volt. Ki tudta és ki merte mondani hangosan a rendi, a vallási és a nemzetiségi előítélettel szembeni kellemetlen igazságot. Ítéletétől félték, hangjára odafigyeltek: büszkék voltak rá, hogy egy időben élnek egy ilyen szellemóriással. Tolsztoj segítsége az éhezőknek, lemondása az irodalmi örökségről, a halálbüntetés elleni tiltakozásai, az, hogy a Szinódus kiközösítette az egyházból, végül Jasznaja Poljanából való eltávozása és útközbeni halála olyan eseménnyé vált, amelyet megvitattak minden művelt családban.

A Tolsztojról szóló friss értesüléseket mohón olvasták, átvették más újsá-

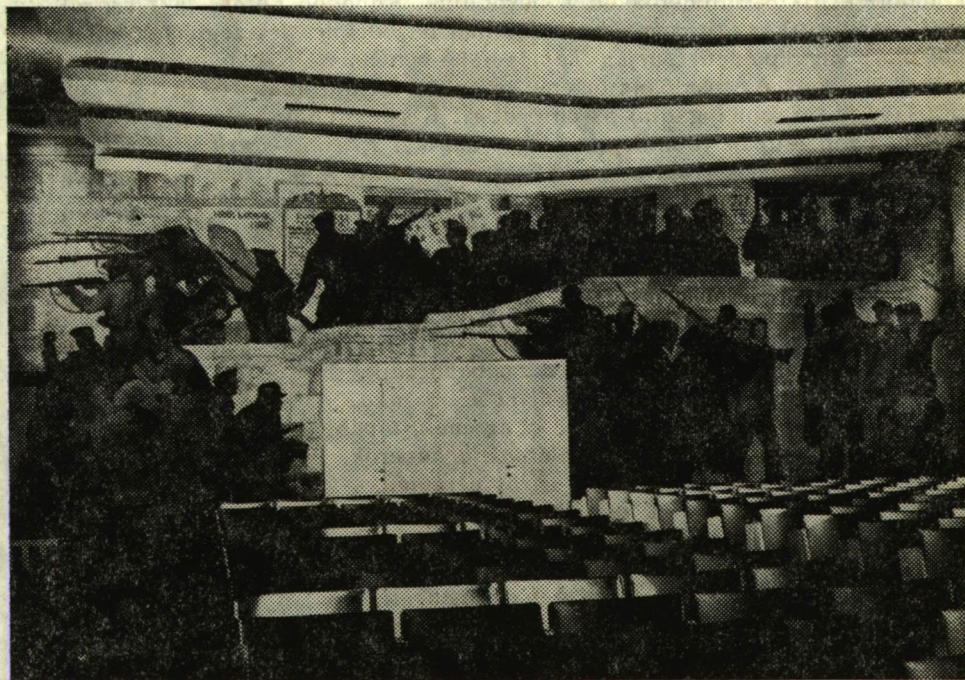
gok, s rendszerint az egész olvasóközönség közkincsévé váltak. Az emberek élete a múlt század végén és századunk elején mintegy Tolsztoj állandó érzékelésével zajlott.

A közönséget nem pusztán kíváncsiságból izgatták a Háború és béke és a Feltámadás szerzőjének magánélete és szokásai, külseje és életmódja, portréja és nézetei. Ösztönös kísérlet volt ez arra, hogy miféle emberi erővel hozták létre ezt a művészi csodát, mivel lehet magyarázni ilyen ritka alkotóképességet egy emberben. De Tolsztoj „társadalmi fenomenjét” sokaknak az az önkéntelen kíváncsága is magyarázta, hogy az ember képzeletére erősen ható íróban védelmezőt, példaképet lássanak. Már az a tény is büszkeséget szült, hogy kortársaihoz, egyáltalán az emberi nemhez tartoznak.

V. LAKSIN

(Fordította: Antal Miklós)

A Lityeraturnaia Gazeta 1984. június 27-i számából.)

KURUCZ D. ISTVÁN FALIKÉPE